

kirletmeyip pâk tutmak ve temiz tahâret etmek herkese lâzımdır. Ve yemek yediği vakit, elini ve ağzını güzel yıkayıp, üstüne başına sürmemeli, ve bu vechile üzerinde kat'en kehle ve sâir nesne bulunmamasına dikkat etmelidir. Ve pislikten ba'zı ilâcî güç hastalıklar dahi hâsıl ve peydâ olacağından, bundan gâyetle sakınıp, dâimâ temizliğe say ve gayret etmelidir.

sahâvet

Sahâvet ve cömertlik iyi huyların en a'lâsı ve kendiye ve halka yarayan ahlâk-ı memdûhenin pek bâlâsıdır, ya'ni kendide olan şeylerden lâik olduğu vech üzere imtinân etmeyerek, gönül hoşluğile lâik olanlara vermektir.

buhl

Buhl. Bahîllik ve hasîslik sahâvetin zıddıdır ki elinde ve yanında olan şeyden iktizâ eden kimesnelere mürû'etce ve zarûretce vermemektir.

كِرْتَمَيُوبُ بِاَلْطُوْمُقِ وَتَمِيْرُطَهَارَتِ اِيْمَتِكَ هَرَكْسَه
 لَازِمِدِرْ وَبِمَكَ يَدِيْكَ وَقْتُ الْاِنِّيْ وَاغْرِيْبِيْ كُوْرُكْ
 يِقَابِيُوبُ اَوْسُنَهْ بَايْسَهْ سُوْرْمَاْمَلِيْ وَبُوُوْجَهْلَهْ
 اُوْرَزِيْدَهْ قَطْعَا كَهْلَهْ وَسَايْرُنْسَهْ بُوْلْتَاْمَسِيْنَهْ
 دِقْتِ اِيْمَلِيْدِرْ وَبِيْلِكْدَنْ بَعْضِ عِيْلَاجِيْ كُوْخِ
 خَسْتَهْ لِكْرَدِيْ حَاصِلْ وَبِيْدَا اَوْلَهْ جَعْفَدَنْ
 بُوْنْدَنْ غَايْبَهْ صَاقِيُوبُ دَايْمًا تَمِيْرُكَهْ
 سَعِيْ وَغَيْرَتِ اِيْمَلِيْدِرْ

سَخَاوَت

سَخَاوَتْ وَجُوْمَرْدِيْكَ اَبُوْخُوْبِيْرِيْكَ اَلْاَعْلَاْسِيْ
 وَكَنْدُوْبِيْ وَخَلْقَهْ بَرَايَاَنْ اَخْلَاقِيْ مَدُوْحَهْ نِيْكَ
 نِيْكَ بِالْاَسْبِيْدِرْ يَعْنِيْ كَنْدُوْرَهْ اَوْلَاَنْ شِيْلُوْرْدَنْ
 لَابِيْقِ اَوْلَدِيْغِيْ وَجَهْ اُوْرَزَهْ اِيْمَتَاَنْ اِيْمَبَهْ رَكْ
 كُوْكُلْ خُوْشَلِيْغِيْكَهْ لَابِيْقِ اَوْلَاَنْ لَهْ
 وَيَزْمَكْدِرْ

بُخْل

بُخْلُ بَجِيْلِيْكَ وَخَسِيْسِيْكَ سَخَاوَتِيْكَ صِدِيْدِيْرِيْكَ
 اَلِيْدَهْ وَيَايْنِدَهْ اَوْلَاَنْ شِيْدَنْ اِقْتِيْضَا اِيْدَنْ
 كِسْنَهْ لَهْ مُرُوْجَهْ وَضَرُوْرِيْجَهْ وَيَزْمَاْمَكْدِرْ

Bu dahi pek kötü şeydir. Cenâb-ı Hakkın ihsân buyurduğu her türlü ni'metlerden Hak yoluna ta'yîn olunduğu üzere ve mürû'etce sâir ihvânına dahi isrâf olmayarak verip ikrâm etmek insâniyyetin şurûtundandır. Meselâ varlığa göre, akçe ve atiyeye ve ihsân ve hediye ve it'âm ve sâdık ve dostlarına mahabbet yönünden ziyâfet ve sâir cihetler ile birbirlerine hürmet etmek âdet-i insâniyyet ve şart-ı mahabbet ve meveddet ve herkes yanında memdûh ve makbûl olacak ve hüsn-i senâ ve duâ tahsîl edecek bir keyfiyyet olmakla, insân kendiyi buna alıştırmalıdır. Eğer çocuklukda insân ikrâm edecek şey bulmaz ve çocukların mâlda tasarrufu câiz olmaz denilir ise, çünkü sahâvet denilen şey çoğa nisbet ile olmayıp, ancak tabî'at ve mürû'et demek olarak azdan dahi olmuş, velev bir almanın bir kerre bile olsun yarısını

بُوَدَجِي بِكَ كُوْنِي شَبِيْدَرُ جَنَابِ حَقِيْقَتِكَ اِحْسَانِ
 بُوَزْدِيغِي هَرْدَرُوِيغَمْتَرْدَرْدَنَ حَقُّ بُوْلُوْنَهٗ نَعِيْنِ
 اُوْلُنْدِيغِي اُوْرَزَرَهٗ وَ مَرُوْحَجَهٗ سَاْر اِحْوَانِيَهٗ دَجِي
 اِسْرَافِ اُوْلِيَهٗ رَقِّ وَ پَرُوْبِ اِكْرَامِ اِيْمَتِكَ اِنْسَانِيَتِكَ
 شَرُوْطِيْنْدَرْدَرْدَرْدَنِ مَثَلًا وَ اَزَلِيْغَهٗ كُوْرَهٗ اَقِيْهٗ وَ عَطِيَهٗ
 وَ اِحْسَانِ وَ هَدِيَهٗ وَ اِطْعَامِ وَ صَارِقِ دُوَسْتَرِيَهٗ
 مَحَبَّتِ بُوْنْتَدَنَ ضِيَاْفَتِ وَ سَاْر جِهَتَرَايِلَهٗ
 بَرِيْرِيَهٗ حُرْمَتِ اِيْمَتِكَ عَادَتِ اِنْسَانِيَتِ وَ شَرِيْطِ
 مَحَبَّتِ وَ مَوَدَتِ وَ هَرَكَسْ يَانِيْدَهٗ مَمْدُوْحِ وَ مَقْبُوْلِ
 اُوْلَهٗ جَقِّ وَ حَسَنِ شَاوَرْدَعَا مَحْصِيْلِ اِيْدَهٗ جَكِ
 بَرِكِيْفِيَتِ اُوْلَمَغْلَهٗ اِنْسَانِ كَنْدُوِي بُوْكَ اَلِشْدِيْمَكِيْدَرِ
 اِكْرَجُوْ جُقْلُقْدَهٗ اِنْسَانِ اِكْرَامِ اِيْدَهٗ جَكِ شَيْ
 بُوْلَرِ وَ جُوْ جُقْلُقْرِكَ مَالِدَهٗ تَصَرُّفِي جَاْرِ اُوْلَمَرِ
 دِيْنِيْلُوْرَايِسَهٗ چُوْنِكِهٗ سَخَاوَتِ دِيْنِيْلَانِ شَيْ
 جُوْعَهٗ نِسْبَتِ اِيْلَهٗ اُوْلِيُوْبِ اَنْجُوْ طَبِيْعَتِ
 وَ مَرُوْتِ دِيْمِكَ اُوْلَهٗ رَقِّ اَزْدَنَ دَجِي اُوْلَمَشِ
 وَ لُوْبَرِ الْمَلَايِكِ بَرَكْرَهٗ بِيْلَهٗ اُوْلَسُوْنِ يَار بِيْغِي

yanındaki vererek ve onun dahi istek ve arzusunu mümkün olduğu merteye def etmek insâniyyetden ma'dûd olmakla, işte çocuklar dahi mektebde ve sâir mahallerde kudretine göre akrânı hakkında böyle anasının ve babasının izni olacak ve kendisine verdikleri harclıktan ve sâirinden cömert olarak hûsn-i mu'âmele sâhibi olmalıdır.

mu'âvenet ve şefakat

Mu'âvenet ve şefakat, bu dahi iyi ahlâkdandır, ya'ni sâirine yardım etmek ve acıyıp merhamet etmek. Meselâ, bir adamın bir güç maslahatı olup da ondan yardım istediği hâlde, işinin iktizâsına göre ve say mikdârınca ona elile ve dilile ve parasile vel-hâsıl mümkün olabildiği merteye i'âne ve yardım etmek dince ve akılcı iyi şeydir. Eğer sen böyle eder isen, bir gün senin dahi bir işin düşdüğü vakit, sana da

يائنده كنه و بزمك و آنك رخی استك و ارزو سنی
 ممكن اولديغي مرتبه دفع ايمك انسانيتدن
 معدود اولغله اشته چوجقلردخی مكتبه
 وسائر محله رده قدرينه كوره اقران حقينده
 بويله اناسينك و باباسينك اذني اوله جوق
 و كندوسينه و يزدكلري خرجلقدن
 وسائرندن جومرد اوله رفحسين
 معامله صاحبي اولمليدز

معاونت و شفقت

معاونت و شفقت بودخی ابو خلاقدن دز
 بعني سائر پنه يازدم ايمك و اجبوت مرحمت
 ايمك مثلا يازدمك بركوخ مصلحتي اولوبده
 اندن يازدم استديكي حالده ايشيك اقتضاسنه
 كوره وسعي مقدار نجه آكاليكه و دليكه
 و پاره سبيله و الحاصل ممكن اوله بيله يكي
 مرتبه اعانه و يازدم ايمك ديجه و عقليه
 ايو شيدز اگر سن بويله ايدرايسك بركون
 سينك دخی برايشك روشديكي وقت سكاره

yardım eden bulunur. Ve bahîllik edip, kimseye mürû'et ve mu'âvenet etmez isen, bir darlık gününde senin dahi işine yardım ve i'âne edici bulunmaz. Böyle olduğu için, akrânın olan çocuklardan birisi, meselâ düşecek olsa, yanında bulunduğu hâlde, onu düşmemek için tutmak ve yâhut bir müşkil işi olduğu ve yardım istediği hâlde, ona i'âne etmek levâzım-ı insâniyyetden ma'dûddur. Böyle şeylerde dahi kudretine bildiği mertebe say ve ğayret etmelidir.

hıfz-ı sıhhat-ı vücûd

Hıfz-ı sıhhat-ı vücûd etmenin esbâbını gözetmek dahi herkese elzemdir. Bu cihânda her ni'metden ziyâde vücûd sağlığı gibi teşekkür olunacak ni'met yokdur. Zira, bir adamın vücûdu -Hak Ta'âlâ etmesin- sıhhatde olmasa, Tanrı Ta'âlâya

یازدیر ایدن بولور وخیلک ایدون کینه
 مرووت و معاونت ایتمز ایسک بر طارلق
 کونکده سنکده ایسنه یازدیرم و اغانه ایچی
 بولماز بونله اولدیغی ایچون قرانک اولان
 چوجق قردن بریسی مثلا دوشه جک اولسه
 یاننده بولندیغک حالده انی دوشمامک ایچون
 طونق و یاخود برمشکل ایشی اولدیغی
 و یازدیر استدیکی حالده اگا اغانه ایتمک
 لوازم انسانیتدن معدوددور بونله
 شکره دهی قدرتینه بیلدیکی
 مرتبه سعی و غیرت
 ایلکیدر

حفظ صحیح و جود ایتمک اسبابی کورمکده
 هرکه الزمیدر بوجهانده هر نعمتن زیاده
 و جود صاغلیگی تشکر اولنه جوق نعمت
 یوقدر زیرا بر ادمیک و جودی حق تعالی
 ایتمسون صحنه اولسه تگری تعالی به

حفظ صحیح و جود

lâikile kulluk edemez ve hiçbir şeyin kendiye fâidesi olamaz ve bir işini göremez. Onunçün, kişi kendisini mümkün mertebe hastalığa sebep olacak şeylerden muhâfaza etmek ve sakınmak lâzımdır. İşte buna dikkat edip de sonra kendisini Cenâb-ı Hakkın hıfzına havâle etmelidir. Hastalığa sebep olan şeyler pek çok ise de, onları belleyip sakınmak ve hasta olduğu hâlde, ilâc ve devâsını öğrenip def etmek ve ettirmek ilm-i tıb denilen hekîmlik fenni iktizâsından olmakla, bu mahalde onun uzun uzun beyân ve tahrîr olunması bu risâlenin esâsına nazaran mümkün olamaz ise de, çocuklar için tenbîhi lâzımgelen şeylerden birazı zikr ve işaret olunmak dahi fâideden hâli değildir. Ekseri illetlerin ve hastalıkların mahalli mi'de, ve şifâya bâ'is olan büyük devâ himyedir.

لَا يَبْقِيَاكَ قَوْلُكَ ابْدَءَ مَرْزُوقِي وَهَيْجُ بَرَشِيئِكَ كَنْدُوبَةٍ
فَائِدَةٍ سِيَّ أَوْلَةٍ مَرْزُوقِي وَبَرَايِشِي كُورَةٍ مَرْزُوقِي أَنْجُونِ
كَيْشِي كَنْدُوسِي مُمْكِنِ مَرْبِيَةِ خَسْتَةِ لِفَا
سَبِّ أَوْلَةٍ جَقِ شَبِيرْدَنِ مَحَافِظَةِ ابْنَمَكِ
وَصَافِقِ مَقْ لَازِمِ دِرِ اِشْتَةِ بُو كَارِ قَتَّ اِبْدُوبِدَةٍ
صُكْرَةٍ كَنْدُوسِي جَنَابِ حَقِّكَ حِفْظَةِ حَوَالَةٍ
اِبْتِمِيدِزِ خَسْتَةِ لَكَّةِ سَبِّ اَوْلَانِ شَبِيرْ
بِكِ چُوقِ ايسَه رَه اَنْدَرِي بَلَلَه يُوُبِ صَافِقِ
وَخَسْتَةِ اَوْلِدِ بَغِي حَالِدَةٍ عِلاجِ وَرَوَاسِي اَوْ كَرُوْبِ
دَفْعِ ابْنَمَكِ وَاِبْتِذِمَكِ عِلْمِ طَبِّ دِينِلَانِ
حَكِيمَلِكِ فَنِي اِقْتِضَا سِنْدَنِ اَوْلَعَلَه بُو مَحَلَدَه
اَنْكُ اَوْزُونِ اَوْزُونِ بَيَانِ وَخَرَبِرِ اَوْلَمَسِي
بُورِ سَالَه نِيكَ اَسَاسِنَه نَظَرًا مُمْكِنِ اَوْلَه مَرْبِيَةِ
چُوقُقُقُلِرِ لِيچُونِ تَنْبِيهِ لَازِمِ كَلَانِ شَبِيرْدَنِ
بِرَازِي ذِكْرِ وَاِشَارَتِ اَوْلَمُقَدِجِي فَائِدَه دَنِ خَالِي
دَكِيلِدِزِ اَكْزَرِي عِلْمَلِرِيكَ وَخَسْتَةِ لِفَلِرِيكَ مَحَلِي
مِعَدَه وَشِفَايَه بَاعِثِ اَوْلَانِ بِيُوَكِ دَوَاجِمَه رِزِ

Ve bunların ma'nâsı ise insânın yiyip içtiği şeylerin hazm edeceği, ya'ni yemek insânın vücûdunda tekrâr pişip tabh olunur. İşte, o pişecek yere lugatde mi'de derler. Eğer mi'denin tahammülünden ziyâde bir adam yemek yer ve yâhut olur olmaz yemeği birbiri üzerine hazm olmadan sık sık ekl eder ve çok yemiş yer ve su içer ise, elbette mi'desi bozulur ve ondan -Cenâb-ı Hak hıfz etsin- türlü türlü hastalıklar zuhûr eder. Husûsen çocukların mi'desi büyükler gibi kuvvetli olmadığından, çabuk bozulur. Onun için, büyükler ve husûsen çocuklar âfiyet ve sağlıklarına muzır olacak sûretde pek çok yemek yemekden ve her türlü ziyâde meyva ve yemiş ve husûsile olmamış ham yemişlerden sakınıp, ziyâde yememeli. Ve bir de oyun oynayarak vesâir cihetle koşup ve yorulup ve terleyip, sonra soğuk su içmek ve karnı aç iken d o n d u r m a

وَبُونَكَ مَعْنَا سِي آيَسَهُ إِسَانِكَ يَبُوبُ إِجْدِيكِي
 شَبِيرَكَ هَضْمَ آيِدَهُ جَكِي يَعْنِي بِمَكَ إِسَانِكَ
 وَجُودِنْدَهُ تَكَرَّرَ بِشُوبُ طَبَخَ أُولُوزُ إِشْتَهَ أَوْلُ
 بِشَهَ جَكَ يَرَهُ لَعْنَةُ مِعْدَةَ دِيرَلَرُ أَكْرَمِعْدَةَ نِكَ
 تَحْتَلِدَنَّ زِيَادَةَ بِرَادَمَ بِمَكَ بَرُ وَيَاخُودَا أُولُوزُ أَوْلُ
 بِمَكَ بِرِبْرِي أَوْزَرَبِنَه هَضْمَ أَوْلِدَنَّ صُوصِقُ
 أَكْلَ آيِدَرُ وَجُوقَ مِشَرُ وَصُوَابْجَرِ آيَسَهُ أَلْتَهَ
 مِعْدَةَ سِي بُوزِيلُوزُ وَأَنْدَنَّ جَانِبَ حَقِّ حِفْظِ آيَسُونُ
 دُرْلُودُرْلُو خَسْتَه لِقَارُ ظُهُورَ آيِدَرُ خُصُوصَا
 جُوجُقَلَرِكَ مِعْدَةَ سِي بُوكَلَرِكِي قَوْلِي أَوْلِدَ بَعْدَكَ
 جَانِبُ بُوزِيلُوزُ أَنْتَ إِجُونُ بُوكَلَرُ وَخُصُوصَا
 جُوجُقَلَرُ عَافِيَتِ وَصَاغَلِقَلَرَبِنَه مُضْرَاوَلَهَ جُوقُ
 صُورْتَدَه بِكَ جُوقَ بِمَكَ بِمَكَدَنَّ وَهَرْدُرْلُو زِيَادَةَ
 مَبُوهَ وَمِشَرُ وَخُصُوصِيَلَهَ أَوْلَامِشْخَامَ مِشَرْدَنَّ
 صَافِقُوبُ زِيَادَةَ بِمَامَلِي وَبِرْدَةَ أُولُونُ أُولِيَابَهَ رَفُ
 وَسَايَرَجِهْتَه قُوشُوبُ وَيُورِيلُوبُ وَتَرْلُوبُ
 صَكْرَهَ صُوعُقُ صُوَابْجَمَكَ وَقَرْنِي إِجُ آيَكَنَّ طُونْدُرْمَه

yemek ve soyunup soğuk almak ve yaz günlerinde pek sıcaklarda güneşlerde gezmek mizâcsızlığa sebep olacak şeyler olduğundan, akli eren ve kendiye acıyıp hasta olmağı istemiyen büyükler ve çocuklar bunlardan pek sakınmalıdır.

ülfet ve ünsiyyet

Ülfet ve ünsiyyet, ya'ni kişi birbirile görüşüp ve konuştuğunda güler yüzlü ve tatlı dilli olarak kalb incitici ve hâtıra dokunucu sözlerden ve çirkin mu'âmeleden sakınmalıdır. Vâkı'â dargın çehreli durmak ve lakırdı söylerken başına vurur gibi söylemek münâsib değildir. Bunlar insana kendiyi beğenmekden ve kibr etmekden gelir. Ancak âdâb-ı ülfete yakışan şudur ki kişi lakırdı söylediği vakitte, birbiri arkası sıra pek sık ve çabuk söylememeli ve dinleyeni usandıracak sûrette pek ağır dahi söyleyip sözü uzatmamalı,

بِمَكَ وَصُوْنُوْبُ صَوْعُوْ الْمَقَّ وَيَا زَكُوْنُوْلِرِنْدَهٗ بِكَ
 صِحَا قَلْرَدَهٗ كُوْنَشْرَدَهٗ كَرْمَكَ مِنْ اَجِيْر لَغَهٗ سَبَبْ
 اَوْلَهٗ جَقُوْ شِيْر اَوْلِدِ بَعِيْدَكَ عَقْلِيْ اِيْرَتْ
 وَكَنْدُوِيَهٗ اَجِيُوْبُ خَسْتَهٗ اَوْلَغِيْ اِسْتِيَانْ
 بِيُوْكَلَرُ وَجُوْجُقَلَرُ بُوْنَلَرْدَنْ
 بِكَ صَا فَمَلِيْدِرْ

اَلْفَتْ وَانْسَبَتْ

اَلْفَتْ وَانْسَبَتْ بَعْنِيْ كِسِيْ بَرِيْرِيْلَهٗ كُوْرِ شُوْبْ
 وَفُوْنَشْدَقَدَهٗ كُوْلَزِيُوْزِيْ وَطَانِيْ دِلُّوْ اَوْلَهٗ رَقْ
 قَلْبِ اَجِيْدِيْجِيْ وَخَا طِرَهٗ طُوْقِيْ سُوْزَلَرْدَنْ وَجِيْرِيْ
 مُعَا مَلَهٗ دَنْ صَا فَمَلِيْدِرْ وَاِقْعَا طَارِعِيْنَ جَهْرُوْ
 طُوْرَمَقْ وَلَقِرْدِيْ سُوْنِيْز اِيْكَنْ بَا شِنَهٗ وُرْزِيْجِيْ
 سُوْبِيْلَكَ مُنَا سَبْ دَكَلِيْر بُوْنَلَر اِنْسَانَهٗ
 كَنْدُوِيْ بَكْمَكْدَنْ وَكِر اِيْمَكْدَنْ كُوْر اَنْجَقْ
 اَدَابِ اَلْفَهٗ يَاقِيْشَانْ شُوْرْدَرِكَهٗ كِسِيْ لَقِرْدِيْ سُوْبِيْلَكَ
 وَقِيْدَهٗ بَرِيْرِيْ اَرْقَهٗ سِيْ مِرَهٗ بِكَ صِقْ وَجَا بِيْقْ
 سُوْبِيْلَا مَلِيْ وَدِيْ كَلِيَانِيْ اَوْ صَانِدِرَهٗ جَقْ
 صُوْرَنْدَهٗ بِكَ اَعِرْدَخِيْ سُوْبِيْلُوْبُ سُوْزِيْ اَوْزَانَا مَلِيْ

işiten anlayacak vechile telâssızca
hiddetlenmeyerek dâne dâne, güler yüz
ile söyleyip, merâmını ifâde etmeli.
Lâkin şu şartla ki münâsebetsiz
kahkahalar ile ve zevzeklik ve
yanşaklık sûretile halkı güldüreceğim
diye bir takım masharalıklar etmemeli.

edeb ve hürmet

Edeb ve hürmet, bunlar dahi küçük ve
büyük, cümle insâna pek elzem olan
sıfatdır. Hele çocuklara
küçüklüklerinden alışacak iyi huydur,
ya'ni kişi kendisinden büyüğüne dâimâ
ta'zîm ve hürmet edip, bir büyük adam
yanına gittikde, önünü kavuşturarak
girmek ve elini öpmek ve otur der ise,
şart-ı âdâb üzere, teşekkür ederek
oturmak ve lakırdı sorar ise söylemek
ve söyler iken nâzikâne ve kâmilâne
söylemek ve ayağını uzatmamak ve
elile, ağızile, burnile oynamamak gibi
şeyler olmakla, el-hâsıl çocuklukdan

ایشیدن اگلابه جوق وجهه تلاش سرجه
 حد نتمبه رنك دانه دانه كولر بوزايكه سوبلويون
 مرا مني لفاره اينمكي لكن شو شرطله كه مناسبتيز
 فيقهه لزابله وزوزكلك وياكش افوق
 صورتيله خلقى كولديره جكم ديون
 برطاق منخره لقلز اينما ملي

ادب و حرمت

ادب و حرمت بونلر دخی كوچك ويوك جمله
 انسانه پك الزم اولان صفتدر هكه چوجق قله
 كوچك كلر نندن ايشه جوق ايوخونيدر يعنى
 كيشي كند و سندن بيوكنه دائما تعظيم و حرمت
 ايدوب برييوك ادمر ياننه كتد كده اوگنى
 قاوشديره رق كيرمك والني اوتمك و اوطور
 ديزايسه شرط ادا باوزره تشكر ايدره رك
 اوطور مق و لقردي صور زايسه سوبلك
 و سوبلر ايكن نازكانه و كاملانه سوبلك
 و اياغنى اوزا تمامق و ايلكه اغز يله بوز يله
 اوينا مامق كبي شير اولغله الحاصل چوجق قله

edeb tahsîline say edip -Hakkı Ta'âlâ kötü gözden ve nazardan saklasın- şu çocuk kâmilâne duruşuna ve oturuşuna ve söyleyişine bakınca, büyük adam gibidir diye kerkesin kendi hakkında hüsn-i teveccüh ve medh etmesini tahsîl etmeğe çalışmalıdır.

hukûk-i uhuvvet

Hukûk-i uhuvvet, bu dahi âdemiyyetce ri'âyet olunacak ahlâk-ı hamîdedendir. Ya'ni kişi karındaşına ve karındaşı gibi görüşüp ve sevdiği akrânına hulûs ve mahabbet göstermelidir. Bu cihetle, karındaşı ve akrabâsı hakkında birinin bir iyiliği olduğu hâlde, kıskanmayıp gûya kendiye olmuş gibi hoşnud ve mesrûr olmalı. Kezâlik onlar hakkında bir can sıkacak ve keder edecek vâkı'a olduğu sûretde, aynına kendiye olmuş misilli teessüf etmeli, karşılığında iyilikler etmeğe

اَدَبٌ مَحْصِيْلَةٌ سَعَى اِبْدُونِ حَقُّ تَعَالَى كُوْنِي
 كُوْرَدَنْ وَنَظَرْدَنْ صَافِلَسُوْنِ شُوْجُوْجُوْ
 كَامِلَانَهْ طُوْرُوْشَنَهْ وَاوْطُوْرُوْشَنَهْ وَسُوْئِيْبِيْنَهْ
 بَاقِيْجَهْ بِيُوْكَ اَرَمِ كِيْدِرْدِيُوْ هَزَكِيْكَ
 كَذُوْحَقِيْنَدَهْ حُسْنِ تَوْجِهْ وَمَدَحْ
 اِيْمِيْنِيْ مَحْصِيْلِ اِيْمِيْنَكَهْ

چالشمليديز

حقوق اخوت

حُقُوْقِ اُخُوْتِ بُوْرَخِي اَرَمِيْجَهْ رِيْغَاتِ اَوْلَدِ حَوْنِ
 اَخْلَاقِ حَيِيْدَهْ دَنْدِرِ يَعْني كِيْشِي قَرِنْدَاشِنَهْ
 وَقَرِنْدَاشِي بِي لُوْرِيْشُوْبِ وَسُوْرِيْكِي اَقْرَانَهْ
 خُلُوْصِ وَمَحَبَّتِ كُوْستَرْمَكِيْدِرِ بُوْجِيْهَتَهْ
 قَرِنْدَاشِي وَاَقْرَانِي حَقِيْنَدَهْ بِرِيْنِيْكَ بَرِ اِيُوْلِيْكِي
 اَوْلَدِيْغِي حَالَدَهْ قِسْقَانِيُوْبِ كُوْيا كَنْدُوْيهْ
 اَوْلَشِيْ كِي خُسْنُوْرِ وَمَسْرُوْرِ اَوْلِيْ كَذَالِيْكَ
 اَنْزَحَقِيْنَدَهْ بِرْجَانِ صِيْفَهْ جَقِ وَكَدَرِ اِيْدِيْجَكِ
 وَاقِعَهْ اَوْلَدِيْغِي صُوْرْتَدَهْ عِيْنِيْكَ كَنْدُوْيهْ اَوْلَشِيْ
 مِيْلُوْ تَاسْفِ اِيْمِيْكَ فَاَرْشُوْلِيْغِيْنَدَهْ اَبُوْلِكْرِ اِيْمِيْنَكَهْ

elden geldiği kadar say etmek insânlık ve pek a'lâ huydur.

iffet ve hamiyet

İffet ve hamiyet, bu sıfatlar dahi sıfât-ı hamîdeden olarak herkese ve husûsile gençlere ve çocuklara pek elzem olan şeydir. Ya'ni kişi nefsini ve ırz ve nâmûsunu dince ve akılcıca nazar-ı Hak ve halk yanında utandıracak ve -Hakkı Ta'âla saklasın- kendisini rezîl ve rûsvay-ı âlem edecek türlü türlü ayb olan şeylerden muhâfaza etmektir. İşte bu, büyük ve küçük ve rütbeli ve rütbesiz, herkese vâcib olan ahkâmıdır. Zira, bir adamda edeb ve iffet ve vikâye-i ırz ve nâmûs olmadıkça, velev kendisi pek büyük devlet ve ikbâl sâhibi olsa bile, âlemin yanında ve nâs nazarında hiç kadr ve itibârı olmayarak, bayağı mezmûm ve alçak olur. Onun için kişi dâimâ zâtını sakınıp, iffet ehlinde olmalı

أَلَدَنْ كَلْدِي كِي قَدَّرَ سَعَىٰ أَيْتَمَكَ إِنْسَانِيًا وَيَكْ
 أَعْلَا حَوْنِي دُرُّ

عِفَّتْ وَحَمِيَّتْ

عِفَّتْ وَحَمِيَّتْ بُوَصِفَتْ رَدْحِي صِفَاتٍ حَمِيدَةٍ دَنْ
 أُولَاهُ رَقِّ هَزَكَسَهْ وَخُصُوصِيكَهْ كَنْجَرَهْ وَجُجُفَلَهْ
 بِكَ الزَّمْرَ أَوْلَانِ شَبِيدِزِ بَعْنِي كِشِي نَفْسِي وَعَرِضِ
 وَنَامُوسِي بِيئَجَهْ وَعَعْفَلَهْ نَظَرِ حَقِّ وَخَلْقِ
 يَا نَيْدَهْ أَوْ تَانْدِيرَهْ جَقِّ وَحَقِّ تَعَالَىٰ صَاقْلَسُونِ
 كَدُو سِي رَزِيلِ وَرَسُو آيِ عَالَمِ آيِدَهْ جَكِّ
 دُرُ لُودُرُ لُوعِيَّ أَوْلَانِ شَبِيدَرْدَنْ مُحَافَظَهْ
 أَيْتَمَكِدِرِ إِشْتَهَبُو بِيُوكْ وَكُوجِكْ وَرُتْبَهْ لِي
 وَرُتْبَهْ سِرِّ هَزَكَسَهْ وَاجِبِ أَوْلَانِ أَحْكَامِ دَنْدِرِ
 زِيرِ آيِرَادَمَدَهْ آدَبِ وَعِفَّتْ وَوَقَايَهْ عَرِضِ
 وَنَامُوسِ أَوْلِدِ قَجَهْ وَلَوْ كَدُو سِي بِكَ بِيُوكْ
 دُوكْ وَاقْبَالِ صَاحِبِي أَوْلَسَهْ بِيكَهْ عَالَمِكْ
 يَا نَيْدَهْ وَنَاسِ نَظِيرِنْدَهْ هِيَجْ قَدَّرَهْ وَاعْتِبَارِي
 أَوْلِيَهْ رَقِّ بِيَاغِي مَذْمُومَهْ وَالْحَقِّ أَوْلُورِ أَنَّكَ
 إِجْچُونِ كِشِي دَائِمًا ذَاتِنِي صَاقُوبِ عِفَّتْ أَهْلِنْدَهْ أَوْلَمِي

ve nâmûs-u azîzini canı gibi hıfz-ı vikâye etmelidir.

ri'âyet-i hukûk-i ülfet

Ri'âyet-i hukûk-i ülfet, bu dahi âdemiyyetin şart-ı a'zamıdır. Ya'ni iki zât beyninde bunca vakt ülfet ve mahabbet hâsıl olarak birbirlerine iyilikleri vukû buldukda, ona hürmet edip, olur olmaz şey ile onu unutmamalıdır. Vâkı'â iyilik etmek gibi bu cihân-ı fânide güzel nâm alacak ve kötülük eylemek gibi belâsını bulacak şey yokdur. Hukûk-i insâniyyeti ve husûsile ülfet ve mahabbeti sebkat eden adamı her yerde unutmamalı ve kazâen ba'zı şeyden dolayı birbirile bozuşup beynlerinde infi'âli mûcib olacak şey vâki olsa bile, def'aten bunca hukûku unutup, onu terk eylemek lâik olmayacağından, mu'âmele-i afv ile öyle infi'âlden gecmelidir. Husûsile iyilik gördüğün zâtı büyüdüğün vakit hâtırını gözetip, ona hüsn-i mükâfât etmeğe çalışmalıdır.

وَنَامُوسِ عَزِيزِي جَانِي كِبِي حِفْظِ وَوَقَايَةِ
اِئْتِمَادِي

رِعَايَةِ حُقُوقِ الْفَتَى

رِعَايَةِ حُقُوقِ الْفَتَى بُوَدِخِي اِرْمِيَّتِكَ شَرْطِ
اَعْظَمِيْدِي يَعْنِي اِيكِي ذَاتِ بَيِّنَةٍ بُوَنَجَةِ وَقْتِ
الْفَتَى وَمَحَبَّتِ حَاصِلِ اَوْلَةِ رَقِّ بَرَبْرِيَةِ اَبُوْلِكَلِي
وَقُوْعُوْلِدُقْدَةٍ اَكَاخَرَمَتِ اِيْدُوْبِ اَوْلُوْرَاوَلَرِ شَيْ اَيْلَةٍ
اِنِّي اُوْتَمَامِيْدِي وَاِقِعَا اَبُوْلِكِ اِئْتِمَاكِي كِبِي بُوْجِهَانِ
فَايِدَةٍ كُوْزَلِ نَامِ الْهَجَقِ وَكُوْلُوكِ اَيْلَمَاكِي كِبِي
بَلَا سِنِي بُوْلَةٍ جَوَقِ شَيْ بُوَقْدُرِّ حُقُوقِ اِنْسَانِيَّتِي
وَخُصُوْصِيَكَةِ الْفَتَى وَمَحَبَّتِي سَبَقْتِ اِيْدَانِ اِرْمِي
هَرَبْرِدَةٍ اُوْتَمَامِيْلِي وَفَضَاءِ بَعْضِ شَيْدَانِ طُوْلَايِي
بَرَبْرِيَكَةِ بُوْرِيَشُوْبِ بِيَنْرِنْدَةٍ اِنْفِعَالِي مُوْجِبِ اَوْلِجَقِ
شَيْ وَاِقِعِ اَوْلَسَهِيَكَةِ دَفْعَةٍ بُوَنَجَةِ حُقُوقِي اُنُوْرُوْبِ
اِنِّي تَرَكْتُ اَيْلَمَاكَ لِاَبِي اَوْلِيَةِ جَعْنَدَانِ مُعَامَلَةٍ عَفْوِيَّةِ
اَوْلِيَةِ اِنْفِعَالِدَانِ كَجَلْبِيْدِي خُصُوْصِيَكَةِ اَبُوْلِكِ
كُوْرِدِيَكِي ذَاتِي بُوُوْدِيَكِي وَقْتِ خَاطِرِي
كُوْرَهْ رُوْبِ اَكَاخَسِنِ مَكَافَاتِ اَيْتَمَكَةِ جَالِ شَمْلِيْدِي

Ya'ni iki ahbab birbirile bozuşduğu vakit, onları barışdırmağa say etmek pek güzel huydur. El-hâsıl, bu tafsîlâtdan anlaşıldığına göre, insâna lâzım olacak iyi huylarile huylanmak ve çirkin huylardan hazer etmektir. Zira, hüsn-i ahlâk sâhibi olan zât sa'âdet-i hâle mazhar olduğu gibi, bedahlâk ve garezkâr olan eşhas dahi nazar-ı erbâb-ı kemâl ve cümle yanında muhakkardır. Hele eşref-i mahlûk olan insân, ilm ve kemâlâta say etmek elzemdir. Lâkin bedahlâk olur ise, velev pek çok fazîleti olsa bile, yine memdûh olamaz ve ahlâkını güzel huylar ile tehzîb etmedikce, felâh bulamaz. Ahlâk-ı memdûhe ve mezmûmeye dâir daha pek çok yazacak nesâyih var ise de, uzun uzun yazılmak çocukların mizâcına göre def'aten tabî'atlerine ağır gelerek kesel vereceğinden, ve bundan böyle sâye-i inâyetvâye-i hazret-i şâhânedede

بِعَنِّي اَبِي اَحْبَابِ بَرِّ بَرِيَّةٍ بُوْرَشْدِيغِي وَوَقْتِ اَنْلَرِي
 بَارِشْدِي مَغْنَةً سَعْيِ اِيْمَتِكَ بِكَ كُوْرُلْ خُوْبُوْدُرْ
 اَحْصِيْلُ بُوْتَقْصِيْلًا تَدْنُ اَكْلَايْشِدِيغِيغَنَه كُوْرَه
 اِنْسَانَه لَازِمِ اَوَّلَه جَقِّ اَبُو خُوْبُوْبُرَايِلَه خُوْبُوْلَمُنَقْ
 وَجَزِيكِيْنِ خُوْبُوْبُوْرَدَنْ حَذَرِ اِيْمَتِكَ زِيْرَا حُسْنِ اَخْلَاقِ
 مَلِيحِي اَوْلَانِ ذَاتِ سَعَادَتِ حَالَه مَطْمَئِنِّ اَوْلَدِيغِي
 كَبِي بَدَاخْلَاقِ وَغَرَضِ كَارِ اَوْلَانِ اَشْخَاصِ حِي
 نَظَرِ اَز بَابِ كَمَالِ وَجُمْلَه يَانِيْنْدَه مُحَقَّرِي رَهْلَه اَشْرَفِ
 مَخْلُوْقِ اَوْلَانِ اِنْسَانِ عِلْمِ وَكَمَالَه سَعْيِ اِيْمَتِكَ
 اَلْمَدِيْرَ لَكِنْ بَدَاخْلَاقِ اَوْلُوْرَايِسَه وَكُوْبُكِ جُوْقِ
 فَضِيْلَتِي اَوْلِسَه بِيكَه بِيَه مَدُوْحِ اَوْلَه مَرِ
 وَاَخْلَاقِي كُوْرُلْ خُوْبُوْبُرَايِلَه تَهْدِيْبِ اِيْمَتِكَ
 فَلَاحِ بُوْلَه مَرِ اَخْلَاقِ مَدُوْحَه وَمَذْمُوْمَه بِيَه دَائِرِ
 دِهَا بِكَ جُوْقِ يَا رَه جَوْنِ صَبِيْحِ وَاَزَايِسَه رَه
 اُوْرُوْنِ اُوْرُوْنِ يَا رَلِقْ جُوْجُقْلَرِكْ مِرْاجِيَه كُوْرَه
 دَفْعَه طَبِيْعَتَرِيْنَه اِعْزَازَكَلَه رَكْ كَسَلِ وِيْرَه جَكِيْنَدَنْ
 وَبُوْنَدَنْ بُوْيَلَه سَايِرِ عِيْنَايُوْبِيْ حَضْرَتِ شَاهَانَه رَه

nice kütüb-i ahlâkiyye okuyarak,
tekmîl kemâlât-ı insâniyye edecekleri
bi-iştibâh olduğundan, şimdilik bu
kadarlık ile iktifâ olundu. Hemân
Cenâb-ı Hak veliyy-i ni'metimiz,
veliyy-i ni'met-i cihân Şevketmeâb
Efendimize tükenmez ömr ihşân
buyursun ve sâye-i ni'met ve merhamet-
i seniyye-i şâhânelerini üzerlerimizde
berdevâm etsin, âmîn.

نِيحَةَ كُتُبِ اخْلَاقِهِ اَوْ قُوِيَةَ زَرْقٍ تَكْمِلُ كَمَالَاتِ
 اِنْسَانِيَّةِ اَيْدِي جَكَارِي بِي اِسْتِثْبَاهِ اَوْلَادِ بَعْدَانَ
 شَمْدِيكَ بُوَقْدَرِ جَوَابِلِهِ اِكْفَا اَوْلَادِي هَمَانَ
 جَابِحِ حَقِّ وَلِي نَعْمَتِي وَلِي نَعْمَتِ جِهَانَ
 شَوْكَمَابِ اَقْدَمِرَةِ تُوَكْنَمِ عَمْرِ اِحْصَانَ
 بُوُورِسُونِ وَسَايَةِ نَعْمَتِ
 وَمَرَحَمَتِ سِنِيَّةِ شَاهَانَه لَوِي
 اُوَزْدَلِ بَرْمِرَةِ بَرْدَوَامِ
 اَيْشُونِ
 اَمِينُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ